

Garam Katalin*

Magyar asszony, aki már mindent "svédül" lát

Garam Katalin neve ismerősen csenghet a rádióhallgatók számára, s hozzá legtöbbször Svédországot kötjük. Nem véletlenül: 1978. november 11-e óta él ott.

„Férjhez jöttem ide” - mondja. Párja, Járai János 1970 óta él Lundban, s valamikor szintén dolgozott a Kossuth adónak, vagy tíz esztendeig. De elkapta az információtechnológia, az IT szele, már nem rádiózik. Garam Katalin eredetileg közgazdász kutató, később tanár, fordító, tolmács, újságíró lett, és anya, feleség is.

„Most még tanulok is, a főiskolán szerzem meg éppen a gimnáziumi tanári szakképesítést közgazdasági tantárgyakra. Júniusban kapom meg a diplomát.” Párbeszédünk a két ország viszonylatában távolságot és időkorlátokat áthidalva, stilszerűen, e-mailben zajlott. Először arról faggattam, mi a legnagyobb különbség a két ország között.

- A legnagyobb az, hogy a svédek szociális tudata rendkívül fejlett. Van egy kifejezés: "lagom", ami egyetlen más nyelvben sincs meg. Azt jelenti, hogy éppen jó vagy pont elég, illetve se nem hideg, se nem meleg stb. Azt szeretik, ha minden "lagom". Ha valaki túlságosan kiáll a sorból, azt le kell nyomni - például a gazdagokat megadóztatni - , ha pedig szerencsétlen, nyomorult, őt fel kell emelni: lásd szociális segély és egyéb juttatások. Mindenki legyen "lagom".

- *Hamar beilleszkedtél?*

- Azonnal otthon-itthon éreztem magam a tolerancia tekintetében — attól, hogy óvodás kortól demokráciára nevelik a gyerekeket. Szeretem a természetszeretűket. Azt, hogy az átlagosnál nagyobb az aurájuk — akárcsak az enyém —, tehát nem másznak a nyakadra, ha az utcán beszélgetnek veled. Szeretem, hogy a lakótelepen az idegenek köszönnek egymásnak, vagy legalábbis mosolyt váltanak. Szeretem a tiszta levegőt, a rendet, a szervezettséget. Szeretem, hogy a tisztviselő az nem "tiszttel, tisztséget visel" — itt "szolgáló embernek" hívják. A nyelvi különbség alapvető hozzáállásbeli különbséget takar - azaz az én szolgálatomra van, az én pénzemből, és a feladata ezek szerint az, hogy bürokrata legyen a szó pozitív értelmében: szakszerű, pontos, nem megvesztegethető stb. Szeretem a sajtószabadságról szóló kétszázötven éves törvényüket, szeretem a "nyilvánosság elvét", ami azt jelenti, hogy MINDEN hivatalos irat nyilvános, ami nem sérti az egyént vagy az ország érdekeit. Hangsúlyoznám, hogy nem lehet eléggé nagybetűkkel írni a "MINDEN" szót. Erről hosszasan lehetne beszélni, mert például ez az átláthatóság, a szakszerűség feltétele, ezért jelentéktelen itt a korrupció stb. Az ombudsmanokat is szeretem - svéd találmány -, akiknek az a feladatuk, hogy ellenőrizzék a kormányt és a parlamentet. Nem olyan alkotmánybírói "magas szinten", inkább ez egyfajta panasziroda és nagyon konkrét eseteket vizsgál. Sze-

retem, hogy a törvények arra valók, hogy betartsák őket, és nem arra, hogy ki-játsszák, mert a fejlett szociális tudat következtében az emberek többségének az a hozzáállása, hogy a törvények értünk vannak, nem ellenünk. Ugyanakkor sajnálom a svédeket, mert a lutheri elvek mélységesen beleették magukat az emberekbe: hogy dolgoz legyél, takarékoskodj, ne legyél mások terhére - érzelmi értelemben sem. Kicsi koruktól erre nevelik őket, felnőtt korukra tehát ezért lesznek zárkóztak és neurotikusak, mert szenvednek ettől. Ezért isznak, hogy feloldódjanak a gátlások.

Hála a tudósítói munkámnak, nagyon megismertem a társadalmat és az embereket, és szeretem is Svédországot. Jobb helyet a gyerekeim felneveléséhez nem is kaphattam volna a sorstól. De sohasem leszek svéd. Magyarországot viszont mindig svéd szemmel fogom nézni. Mondhatni azért, hogy mindenkinek elmondjam a svéd példákat, azaz hogy nem kell feltalálni a kereket, ha már másutt nagyszerűen működik. Ezeket a jó „kerekeket” egyáltalán nem tudom most konkretizálni. De mindig „beindulok”, amikor valamilyen társadalmi jelenségről van szó, és elmondom a magam svéd példáját. Úgyhogy elég, ha csak „megpöckölsz” valamivel, máris ontom magamból.

- *Kezdjük is akkor! :-)* A svéd társadalom mennyire nőközpontú, mennyire feminista?

- Érdekes dolog a feminizmus itt, ahol a nyelvben a főneveknek nincs nemük, ellentétben a franciával, az oroszsal vagy a némettel. Volt, csak eltűnt, csupán egy-két helyen maradt meg: a Nap hímnemű, a Hold nőnemű... Nőnemű még az idő, a hajók, és nőnemű szó az ember!!! Kezdjük talán a vikingeknél? - teszi fel aztán Garam Katalin a kérdést, és meg is válaszolja: - Míg a férfiak háborúztak, az asszonyokra maradt a háztartás és a gazdaság kézbentartása, ez erősítette a nők szerepét a társadalomban. A középkorban ez eltűnt, és viszonylag későn, 1921-ben kaptak csak teljes szavazati jogot a nők. Utána azonban rohamléptekkel fejlődtek. Nem utolsósorban Alva Myrdalnak köszönhetően az óvodák kiépítésével a 30-as években, a családi pótlék, amit itt gyermekpótléknak hívnak - erről is lehetne értekezni, hogy a látszólag kifejezésbeli különbség milyen tartalmi különbséget takar - nos, a gyerekpótlék 1947-es bevezetésével, az adózás egyénivé tételével megteremtődtek a feltételei annak, hogy a nők munkába álljanak. Ráadásul korán bevezették a részmunkaidőt, a kisgyerekeseknek is lehetőségük van 50-60-70 vagy akárhány százalékban dolgozni. Minderről persze később kiderült, hogy tipikus női csapda, mert a nyugdíjadat itt egész életed alatt keresed meg, tehát az alacsony jövedelmű évek miatt a nők nyugdíja lényegesen kisebb, mint a férfiaké. Mindenesetre a 70-es évekre teljesen általánossá vált a nők munkavállalása, azt hiszem, Nyugat-Európában a skandinávok az elsők. Ha jól tudom Svédországban a kereső korú női lakosság körülbelül 85%-a dolgozik.

- *Milyen a svéd nő?*

- Skandináviában minden egyszerű, sallangmentes. A szex is. Nincs az a tabu-felhő körülötte, mint a dél-európai országokban, és az emberek közötti kapcsolatok is természetesekek, egyszerűek. Hátlutó: hiányzik a romantika. Az erős, független svéd nőt nehezebb egy férfinak maga alá gyűrnie, ráadásul az erős, független nők által nevelt férfiak puhábbak lesznek. Hogy ez miért szükségszerű, azon el kellene gondolkodni. A megállapítások persze túlzóak és általánosítóak, mint általában legtöbbször. Ráadásul itt a társadalmi fejlődés élesebben oszlik szakaszokra, mint nálunk, magyaroknál. Itt nagyobbak a különbségek a 60-as, 70-es, 80-as és 90-es évek között, mint otthon. A 70-es években az előző évtized szexuális fordalmát követően például kialakult a „velúrpa” fogalma. Ez volt az első generáció, amelyben a férfiak aktív szerepet vállaltak a gyermeknevelésben. (Velúrpaáknak a vágott frottír otthoni ruhák miatt hívták őket). A 80-as években az volt a fontos, hogy a férfiak is vegyenek ki papa hónapot - a gyes minimum egy hónapja az apáé, ha nem veszi ki, elúszik ez az egy hónap -, azaz a családon belüli egyenjogúság megteremtésén volt a fő hangsúly. A 90-es években a nők egyenlő politikai képviselője volt a téma. Ekkor kezdtek egyes pártok kvótarendszerről, pozitív diszkriminációról beszélni. A politikai pártoknak vannak nőszervezeteik, de ezek nem erősek, vagy legalábbis nem aktívak. Ezért biztos sokan megszidnának, mert a véleményemet abból vezetem le, hogy a médiában nem látszanak, de ez csak részben igaz. A nők itt nem igazán szeretnek különállni. Érdekeiket inkább a „nagy” szervezetben akarják érvényesíteni. Manapság Svédországban a kereszténydemokraták kivételével mindegyik párt feministának és zöldnek vallja magát — ez két divatos hullám —, de csak egyetlen párt írta be a programjába, hogy ők „feminista párt”, és ez — ki nem találod! - a Baloldali párt (korábban kommunisták), akiknek egy nagyon erős nő a vezetőjük. Manapság egyébként a gazdasági egyenjogúság van a terítéken, hogy a nők fizetése miért alacsonyabb. Azonos feltételek és azonos végzettségük között 15-20%-os az eltérés, persze a férfiak javára. Az a cél most, hogy a vezető pozíciókban emelni kell a nők részarányát. Ezt szolgálják a női mentorok, a „Nők tudnak” vásárok évente stb.

- *Létezik-e a MINőkhöz hasonló „képződmény” Svédországban, azaz egyesület a netező nőknek? Vagy az informatikai iparban dolgozó nőknek bármilyen érdekképviselője...*

- Nem tudok róla, igaz, nem is kerestem. Egyáltalán, az internetezés mára Svédországban tulajdonképpen mindennapos dologgá vált. Legalábbis azok számára, akik valamilyen formában kapcsolatba kerülnek vele, például munkahelyen, iskolában, és ez a réteg ma már a társadalom túlnyomó többségét alkotja. A 16 és 64 év közötti korosztályt magában foglaló háztartások 80%-ában található számítógép és 75%-ban Internet is. Az iskolások 100%-ának van számítógép- és Internet-hozzáférése. Nehezebb a helyzet azoknál, akik ebből kiestek, főként az életko-

ruk miatt. De nagyon aktívak a könyvtárak - itt a könyvtárlátogatásnak egész más hagyományai vannak, mint otthon -, a nyugdíjasklubok stb. Svédországban a civil szervezeteknek koránt sincsenek olyan hagyományai, mint például Amerikában. Itt karitatív tevékenység is legfeljebb egy-egy jótékonyági akcióhoz, például koncerthez kötődik. Az utóbbinak természetesen az az oka, hogy ahol az állam jóléti funkciója erős, ott nincs szükség a jótékonyagra. Ami az előbbit illeti, a civilszervezetek meg azért gyengék, mert itt a szervezett mozgalomnak vannak hagyományai. Mivel az egész társadalom építménye Svédországban a munkásmozgalomból nőtt ki - szakszervezetek, szociáldemokrácia - , itt érdekképviseltek alakultak ki. Például a cukorbetegké nagyon erős szervezet. Amikor végrehajtották a gyógyszerreformot, aminek értelmében minden ingyenes gyógyszer eltűnt, az egyetlen, ami megmaradt ingyenesnek az az inzulin és a cukorbetegék egyéb segédeszközei. De erős érdekképviselate van a nyugdíjasoknak, a szexuálisan eltérőknek, és még sorolhatnám, hogy ki mindenkinek.

- A svéd társadalom az egyik leginkább behálózott társadalom. Hogy jelenik meg ez a hétköznapokban?

- Az állam nagyon benne van az informatika elterjedésében, hatalmas összegeket áldoz az oktatásra, az infrastruktúra - mostanában a kábelnet, a széles sáv - megteremtésére, ami ebben a hatalmas és ritkán lakott országban tényleg nagyon sok pénz. Ezen kívül csak a tanárok kiképzésére 1,7 milliárd koronát - körülbelül 450 milliárd forintot - költöttek. Ez a legnagyobb összeg, amit az oktatásban képzésre valaha is itt fordítottak. A teljes tanári gárda több mint a fele részt vesz, részt vett benne. Eddig hetvenötezer (!) tanár egy-egy projektben jutalomként hozható számítógépet kapott - én is egy ilyenem írok most Neked. A cél az, hogy három év alatt a tanárokat megtanítsák az Internetnek mint oktatási eszköznek a használatára - ebben a projektben dolgozik a férjem. Az biztos, hogy Svédország megelőzte az USA-t, és a többi északi ország sincs sokkal jobban lemaradva.

- Tudok egy dán példáról miszerint speciális oktatási módszertant tartanak a célszerűbbnek lányok esetében. Van-e ilyesmi Svédországban?

- Nem, nincs. Kétségtelen, hogy a lányok itt sem szívesen választják a műszaki szakmákat. Itt is van olyan iskola, ahol a lányokat a fiúktól különválasztva tanítják egyes tantárgyakra - én is részt vettem ilyen órákon - , de ezek nem konzekvens dolgok, csak itt-ott előforduló események. Ha nemek szempontjából azt nézed, mennyit használnak a számítógépet, akkor semmi különbség nincs a svéd fiataloknál. Ha viszont arra vagy kíváncsi, mire használnak, akkor már jelentős az eltérés. A fiúk elsősorban játszanak. Hatalmas hálózatok vannak, Internet-kávéházakban — Svédországban össze vannak kapcsolva a nettkávézók gépei — bonyolult játékokat játszanak, a nagyfiam is benne van egy ilyenben. A lányok pedig kommunikálnak elsősorban — leveleznek, chatelnek. Magyarán: az Internet csak eszköz, a nemek közti különbségeket nem változtatja meg, csak új formákat biztosít számukra.

- *Itthon vannak nők - főleg az idősebbek között -, akik rettegnek attól, hogy elrontanak valamit, kishitűek, mert például negatív velük a környeztük... És a lányok között is sokan vannak, akik nem elég magabiztosak a fiús technikai környezetben.*

- A félelem, hogy elrontok valamit, bennem is megvolt, és eléggé blokkolta a számítógép-használatomat - sokáig csak írógépként kezeltem a komputert. Mindaddig, amíg az iskolában el nem kezdtem dolgozni vele és keresni a hálón. Az iskolában ugyanis tudtam, hogy minden szerdán jön a szakember: ha elrontom, majd megjavítja. Ettől elmúlt a felesleges respektusom és a félelmem is. De meg tudom érteni azokat, akik nehezen tudnak ettől megszabadulni.

- *Hogy kezdődött a számítógép- és Internet-használatod? Hogyan emlékszel vissza a kezdeti időszakokra?*

- A család első gépe egy szövegszerkesztő volt. Azt hiszem tizenöt évvel ezelőtt vettük, és gyakorlatilag írógépként használtuk. Az első saját számítógépem egy kis Mac volt - ma is azt sírom vissza - 40+40 MB memóriával! Most a második hordozható gépet nyüvöm. Internetünk szinte azóta van, mióta az első modem Svédországban kapható lett. Elsősorban a férjem az, aki minden új ketyerét megvesz, ami számítógép-tv-rádió-kamera körben előfordul. Szerencsénkre a munkahelye finanszírozza nagy részét a hobbijának, nem kell, hogy a családi költségvetés viselje. Engem sosem érdekelt a technika, mindig csak használtam. Ezért aztán az Internetre azonnal rákaptam. Nagyon régen használom a hálót, főleg keresésre. A tudósítói munka ma már elképzelhetetlen e nélkül, és semmi hátrányát nem érzem annak, hogy a fővárostól hatszázötven kilométerre élek. Úgy tudom ellátni a munkámat, hogy az ajtón sem kell kilépnem, így tehát akár Örvényesről is lehetnék skandináv tudósító, ami egyébként az álmom hosszú távon. Előfeltétel persze, hogy az ember ismerje az országot, hogy az információt tudja mihez kapcsolni.

- *Melyik a legemlékezetesebb történeted, ami az infokommunikációhoz kötődik?*

- A legjobban azt a történetet szeretem, amikor a TV felhívott, hogy szeretnék, ha egy stúdióbeszélgetésen részt vennék telefonon a gyerekek büntethetőségével kapcsolatban. Mivel akkor nem volt még széles sávunk, ezért a telefonnal felkapcsolódtam a nettre, és egy kicsi kis képernyőn követhettem a műsort, miközben a mobilon a stúdió kívüli kapcsolóasztalon voltam valahol. Egy perccel ezelőtt, hogy beszélnem kellett, bekapcsoltak a mobilon a stúdióba, és akkor vettem rémülten észre, hogy az, amit korábban láttam, hogy időről időre lefagyott a képernyő, és a gép újra letöltötte az oldalt, nos, ezek a tíz-tizenöt másodpercek vagy három perces eltérést okoztak a valóság és az internetes tv-adás között. Azaz hátrébb voltam időben, és már a fülemben hallottam a műsorvezető kérdését, holott még nem tartottam ott. Annyira megrémültem a dologtól, hogy csapot-papot otthagyva kirohantam a sötét nagyszobába, hogy „vissza a jövőbe” alapon helyreálljon az időérzésem. A probléma csak az volt, hogy mindeközben már beszélnem is

kellett volna. Azt hiszem nem nyújtottam életem nagy formáját, de remélem, a nézők nem sokat vettek észre belőle.

Csapó Ida

* Magyar Internetező Nők Egyesülete Közhasznú Szervezet honlapjáról
- Association of Hungarian NetWomen - 2004. június 10 . www.minok.hu/node/159 -
39k -

Kasza Imre munkája (vegyes technika)

Sorstalan sorstárs - egy fordító portréja*

Duplán is köze van a svéd Akadémiához Rosenberg Ervinnek. Először is azért, mert a Nobel-díjas Kertész Imrénének ő a svéd fordítója. Másodszor pedig azért, mert 2000-ben fordítói munkásságáért az akadémia nagydíjával tüntette ki. Vagy talán fordított a sorrend?

Rosenberg Ervin 1956-ban települt Svédországba, miután családját elpusztították a második világháborúban, neki magának pedig menekülnie kellett a forradalom Budapestjéről. Svédországba nem Rosenberg Ervin, hanem Nagy György érkezett.

- A háború után, mint sokan mások, én is nevet változtattam, vallja meg egy néhány évvel ezelőtti interjúban a Falukuriren című napilapban.- De belül mindig is Rosenberg Ervin voltam, és vissza is vettem a nevemet 1988-ban.

A kitűnő nyelvérzékkel megáldott Ervin lassacskán Falunba kerül, ahol francia, orosz és olasz szakos gimnáziumi tanárként keresi kenyerét. 1991-ben, egészségügyi okok miatt, le kell mondania a tanításról. Stockholmba költözik, s itt kezd el először fordítani.

- Persze, hogy kacérokodtam a gondolattal a tanáréveim alatt, de sosem írtam, és nem is fordítottam abban az időben, nyilatkozta az említett interjúban. Csak amikor a lánya hazahozta Amos Oz egyik, Izraelben kiadott könyvét, jön meg a kedve a fordításhoz, ez alkalommal héberből. Kertésszel előbb egy novelláját olvasva ismerkedett meg, majd később kezdte el fordítani a regényeit. Napjainkig három regényét fordította le Kertész Imrénének svédre.

- 1956 előtti tapasztalataink meglehetősen hasonlóak - nyilatkozta Rosenberg Ervin. - Zsidókként osztoztunk az üldöztetésben, noha ez inkább a szüleim tapasztalatai közé tartozik, én gyermek voltam abban az időben. De nincs olyan, a harmincas évek környékén született zsidó ember, aki ne tudná, miről is ír Kertész. Nem könnyű Kertészt fordítani, ismeri el Rosenberg Ervin. Írásainak sem a tartalma, sem a nyelve nem olyan, amit két telefonhívás között elintéz az ember. Kertész művében központi helyet foglal el a Holocaust; a zsidó tapasztalatot általános érvényű emberi tapasztalatnak tartja.

- Azt írja valahol a Gályanaplóban, hogy zsidónak lenni annyi, mint száműzöttnak lenni. Zsidónak lenni számára nem vallást vagy istenhitet jelent, hanem a kiszolgáltatottság egyetemes megtapasztalását. Erről szól a *Sorstalanság*, és erről szól *A kudarc* is. Maga a „sorstalan ember” fogalma a Kertész központi témája: az, hogy a totalitárius társadalom megfoszt az életünktől, és attól a lehetőségtől is, hogy saját sorsunk irányítói legyünk. A zsidóság fogalmát Kertész tehát nem valamiféle törzsi meghatározás alapján használja, hanem olyan értelemben, hogy a zsidó, az a totalitárius hatalomnak kiszolgáltatott egyén.

S ki is érthette volna meg és fordíthatta volna legjobban Kertész műveit svédre, mint az a Rosenberg Ervin, aki nyelvében is, zsidóságában is, történelmi tapasztalataiban is a sorstársa?

* Híradó, XXII. évfolyam, 87. szám

Az anyanyelv szolgálatában*

„Skandináviában számos magyar alkotó él-az írással foglalkozók például akár írószövetségi fiókot is alakíthatnának -, akik közösségben az eddigénél hathatósabbban szolgálhatnák a magyar művelődést.” Egyikük a nemrég 70. életévét betöltött Tar Károly, aki az előbbi mondattal indította útjára öt éve az Ághegy című skandináviai irodalmi és művészeti lapot, hogy műhelyt teremtsen az észak-európai magyar alkotóknak.

- Tíz esztendővel ezelőtt jöttem Svédországba, mert végre nem csupán népe-met, hanem családom maradékát kívántam szolgálni. De hát akkor születtem, amikor Reményik Sándor verssorai még frissen ott lengedeztek a kolozsvári magyar levegőben: „*ahol állsz, ott vedd meg a lábad...*” Közszolgálatot tanultam szüleimtől is. Anyanyelvem szolgálatát az anyatejjel együtt kaptam, mint életre szóló feladatot. Annak idején Ifjúmunkás Matinékat szerveztem és Zsebszínházat alapítottam, összejártam Romániát kisebbségünk szolgálatában - ebből született többek között a *Szülőföldtől távol, Ezer kilométer a Dunán, Ezer kilométer a Kárpátokban, Keskenyvágányon, Regények színhelyén* című riportsorozataim.

És volt közben gyermeklapok főszerkesztője, megyei közművelődési felügyelő, robotolt napilapnál és hetilapnál, írt elbeszélést, regényt, riportot, abszurd drámát, verset.

- Nagyjából összeszámoltam: írógépen, és immár tíz esztendeje számítógépen elkövetett „leütéseim” a Holdig és vissza érnének, ha felsorakoztatnám őket. Ott teszem hasznossá magam, ahol űrt látok. Ha nem alapítottam volna családi lapot és irodalmi és művészeti folyóiratot, ha nem szerkeszteném, anyagiak nélkül, „ahogy lehet”, „mert kell...” unokáimnak nem lenne majd kihez magyarul szólniuk e kies hazában.

„*A kétségbeesés lehetőségeiből rajtoltál - onnan indult minden. Magántragédiá(k)ból ronhanál világgá*”, - írja születésnapjára köszöntőlevelében kolozsvári íróbarátja, Lászlóffy Csaba.

Tar Károly családját korán megcsonkította a sors; fia csupán tizennyolc évet élt erről szól az 1985-ben kiadott, *Az ismert katona* című regénye -, és a feleségét is idő előtt veszítette el. Neje halála után lányához költözött Lundba, ahol azóta is nevelgeti unokáit, és ahol a Magyar Liget, a lundiai „családi lapja” és a már említett Ághegy megalapítása után szerkeszti a lundiai rádió magyar adását, és főszerkesztője az Övergänser című bevándorlók lapjának is. Kiadott még négy ver-

seskötetet is, lefordította és megjelentette Budapesten Wemer Aspenström posztumusz kötetét, majd Tomas Tranströmer verseinek fordításába kezdett, s néhány hete fejezte be legújabb regényét.

- Azt hiszem, sikerült bebizonyítanom, hogy pénz nélkül is lehet közösséget alakítani, lapokat megjelentetni, rádiót működtetni (most éppen rádiójátékot próbáljuk, amelyet a tavalyi decemberi szavazás emlékére írtam), mert mint mindenütt, itt is rengeteg a jóra való, a gondolkodó és közös gondjaink megoldását kereső cselekvő ember. Nem vezetni kell őket, hanem velük együtt cselekedni, s ha lehet, példát mutatni.

Újvári Tünde

* Híradó, XXIV. évfolyam, 97-98. . szám

Kasza Imre avagy egy következetes alkotói magatartás sikere*

1. Spontán művészi kézírás. 2. ehhez vízszintesen vagy függőlegesen montázsolt ornamentum. 3. színek harmóniája. 4. erős fogalmi tagoltság, elrendezettség (tavasz, nyár, ősz, tél stb.). 5. szabadon feltörő szimbólumok. 6. értelmező, magyarázó rajzok, és ezzel visszajutottunk a személyes ecsetkezeléshez, ha tetszik firkához - íme Kasza Imre festészetének alapkövei. Számomra azok a képek tűnnek igazán sikeresnek, amelyeken a színek káprázatosan egybefoglalják és mintegy térbemozdítják a rajtuk megjelenő tömérdek felsorolást, jegyzetet. Textilre, elsődlegesen sötétítőfüggönyökre alkotja meg munkáit. Ez nem ismeretlen gyakorlat a kortárs festészetben.

Kasza Imre képeinek párhuzamait kereshetnénk még a távol-keleti tekerésképekben is, és nem utolsó sorban a búcsújárásor menetben hordozott szentképekben. Imre szülőföldjének mély vallásos hagyománya van. Az erdélyi Csíkban szinte minden településnek saját szentje van.

A szent zászlaját, képét hordozzák búcsúba menet minden évben Pünkösdkor. Ezt a tradíciót célozza meg Kasza Imre, amikor szentképidézetet, mintegy ikonfejet fest és azt keretbe foglalja. Képein megfesti a nőt is, mindjárt kettős szerepben. Egyszer mint szentet, másszor mint csábító szirént. Mindkettő vallomás az életet adó nőkről.

Tisztelet a szeretetnek mindenek előtt. Egyik képén betűzi: SZERETET, és itt megjelenik egy univerzális jelkép, a fekvő nyolcas. Önmagába visszatérő forma, ősrégi szimbólum, a végtelenség és a szeretetbeni egyesülés jelképe festőművészi gondolatvilágában.

Minden képen találunk egy virágot. Talán egy-egy szent attribútumai, vagy

csak a felismerhetőség dimenziójával gazdagított festői nyelv fontos részei lennének ezek a reálisan megjelenített virágmotívumok? Azt hiszem, a választ mindenki megadhatja magának.

Képei formája a középkori (bástyafokra emlékeztető) zászlókat juttatja eszünkbe, annál is inkább, mivel felül rúdra vannak erősítve. Így festményeit nem csak falra, akár póznára. zászlórúdra függesztve is szemlélhetnénk.

Képeinek hátterét széles, függőleges sárga sávok képezik a vásznon. Kasza Imre ügyesen használja fel ezt az alapot, amikor minimális változtatással illeszt be egy fehér foltot ebbe az adott háttérbe. Átgondolt kiemelés ez egy megfestendő képi idézet számára, egy érett festőművésztől. Rajta hangsúlyosan jelenik meg a festő ecsetkezelése-kézírása, valamint a lendületes, nagyvonalú gesztusokkal megjelenített tömörített jelek és struktúrák.

Összegzésül elmondhatjuk: Kasza Imre festői nyelve gesztus és színorientált, kifinomult festői gondolkodás és látásmód vetülete.

Csikós Tibor

* Híradó, XXV.évfolyam, 99. szám

Isten szemében minden ember óbudai*

Gulyás Miklós stockholmi író és nyugalmazott könyvtáros nem számolja az identitásait. Pedig megtehetné, mert több is van neki. Egyik közülük az óbudai.

„Egy igazi óbudai sváb és katolikus, hitték a svábok. Pedig mi, zsidók se voltunk kevésbé azok. Azelőtt se veszekedtünk ezen (nem is vertek minket, mint Pesten a céhlegények), és mióta nem vagyunk, ki veszekedjék kivel?" (...) „Ha voltak Krisztus előtt keresztények: azaz jó, tisztességes, istenfélő emberek; akik tán akkor is lehettek, amikor Darwin ősembere először találkozott Istennel, aki bizonyára éppen olyan hatalmas Világura volt akkor is, mint azóta mindig, mióta lelkes és lelketlen lények vannak: az első keresztények Óbudán telepedtek meg." - írja gyermekora helyszínéről a szerző *Az óbudai utcák* című készülő könyvében.

Óbudán a pestiek voltak idegenek, szinte külföldinek számítottak; Óbudán a sváb és a zsidó a legnagyobb egyetértésben élt együtt, s a magyar nyelv is csak évek múltán vált a vegyes lakosság lingua francajává. „Az órás fiának" Óbuda volt az identitása, gyermekora magyarságát és zsidóságát a hordószónokok adták.

„Én csonka magyar vagyok, én erdélyi magyar vagyok, én svédországi magyar vagyok, hát mutassanak egy magyarabbat nálam!?", írja Gulyás Miklós a Gyűlevész történetek című, megjelenésre váró kötetében. És Isten szemében minden ember óbudai, tudja a szerző, amikor az óbudai önkormányzat falán ma díszelgő

emléktáblát olvassa, amely a „II. világháború alatt Óbudáról vallásuk vagy meggyőződésük miatt elhurcolt magyar állampolgárok emlékére” állítatott, és felmerül benne a kérdés, hogy vallás-e vagy meggyőződés-e a cigány? És mikor készül el a nem magyar állampolgárok emléktáblája? Ki írja majd meg az óbudai cigányokról szóló históriát?

Gulyás Miklós ötven éve él Svédországban. Ez az idő kevés volt ahhoz, hogy svédé váljon, de kevés ahhoz is, hogy igazán magyar lehessen. Itt az új hazában csak új identitásokat kapott. Magyarsága, svédsege és zsidósága szubkultúrák, a helyzettől függenek. A magyar identitása a nyelv folytán nagyon erős.

- Nekem nagyon fontos a magyar nyelv és kultúra; minden nap olvasok magyarul és nézem a Duna-tévet. De az egy másik kérdés, miért hisszük azt, hogy az a boldogság teteje, ha a gyerekeink is megmaradnak magyarnak, amikor mi már sehol sem leszünk... Amikor látom, hogyan tolakodnak az autóbuzsmegállónál Pesten, akkor svéd vagyok; amikor antiszemitéval találkozom, akkor zsidó, és a zsidóra meg úgy bámulok, mint borjú az új kapura.

A csoportokhoz való makacs tartozás rémít. A nagymagyarok is ijesztenek. Az én magyarságomat empátia vezérli. Annyi rosszat hallottam például a románokról, hogy kötelességem szeretni őket. De az identitás komplex dolog, és a situációktól függ. Akinek egyetlen, begyökeresedett identitása van, az nem akarja magát megismerni, mondja Gulyás Miklós.

-Megpróbáltam Kohn bácsi lenni. Az a Kohn bácsi, aki ott áll a bakák között, amikor rájuk szól a katonatiszt, hogy a vallonok álljanak jobbra, a flamandok meg balra, Kohn bácsi pedig megkérdezi: és mi belgák? És mi kárpát-medenceiek? És meséli, mennyire megörült neki és felismerte önmagát benne, amikor Szász János bukaresti író („sajnos ő is zsidó, hát mit csináljunk, pedig jobb lett volna, ha nem az...”) az mondta egyszer, hogy ő nem tartozik a magyar néphez, hanem része annak.

De miért is beszélünk állandóan a zsidóságról meg a magyarságról - kérdez rá hirtelen beszélgetés közben Gulyás Miklós. Hát persze azért, mert az emberek keresik önmagukat. Azt, hogy melyek azok a tényezők, amelyek meghatározzák a nemzeti identitást. Másfajta magyar a tót Petőfi, mint a Vereckénél jött Ady. Trianonkor az ország fele nem tudott magyarul, a 19. században egy millió zsidó magyarosodott el, a nagy magyar ereklyéket elmagyarosodott németek alkották, mint Erkel, Liszt, Gárdonyi, Kós Károly. Vagy Franz Mervel és Franz Purczeld, 84-szeres magyar válogatott.

- Az is nagyon érdekes dolog, ahogy amikor a magyarországi zsidók vagy németek kijutnak nyugatra, magyarabbak lesznek, mint a tősgyökeresek. Tapasztalatból vagy intuícióból tudom ezt, tudományosan lehetetlen alátámasztani. Én is fordítottam, magyarokról írtam.

És valóban, Gulyás Miklós az első Svédországban, aki felveti egy svéd nyelvű József Attila kötet megjelentetésének szükségességét, a Lyrikvänen című folyó-

iratban 1964-ben (ez a kötet pont 40 év múlva jelent meg...). Később színdarabot (Háy Gyula), Füst Milán regényének részleteit és Somogyi Tóth Sándor regényét fordítja svédre. Könyvtárosként egyike a svéd népkönyvtárak megreformálójának. Többek között neki is köszönhető, hogy ma a svéd nagyvárosok könyvtáraiban a bevándorlók saját anyanyelvű könyveket olvashatnak. Könyvtárosi munkájáról könyv is készül (Miklós Gulyás - bibliotekarie mitt i världen, 1999).

Később a reformkorról ír könyvet-regényt, amelynek négy főszereplője négy ismert férfiú: Széchenyi István, Wesselényi Miklós, Bölöni Farkas Sándor és a svéd újságíró Anders Lindeberg (Találkozások és búcsú, Mentor 2003). A könyv arcképcsarnoka nem csupán a 19. század közepét idézi elénk, de a jelen, illetve a közelmúlt alakjai is ott vannak, amivel talán az is egyértelművé válik, hogy miféle szemüvegeken keresztül szoktunk a múltba meredni.

És ebben a könyvben tér vissza a magyar sokszínűség és a svéd egyszínűség témájához is. Korábban már tárgyalja a kérdést a Hazatérés (Mentor, 1998) című könyvében, amelyet élete első erdélyi látogatása után írt. Itt így ír a svédsegről, illetve magyarságról: „Svédnek lenni mentes a drámaiságtól. Nincs itt balsors, meg hogy hol hibáztuk el. Nincsenek nemzeti ünnepek. Itt tanultam meg, hogy a kollektív emlékek hiánya, a mértéktartó nemzeti érzés, a történelmi tudatlanság a béke garanciája. (...) A svéd számára a svédsege annyira természetes, hogy szóra alig érdemes. Mi más lenne? (..) A svédek Poltavából nem csinálnak esetet. A svéd, ha rosszul megy neki, önmagát vádolja. A magyar a történelmet, vagy valaki mást.”

Persze az a tény, hogy miképpen viszonyul egy nép az identitásához, nem csak hozzáállás kérdése. Minél nagyobb a történelmi trauma, annál nehezebb eljutni a béke állapotába, és a magyar történelemben még sok a beforratlan seb, mint arra az idén 50 éve kitört 1956-os forradalom is emlékeztető.

-1956-ban az egész történelem élt! 1956-ban csak 42 évesek voltak azok, akik akkor születtek, amikor kitört az első világháború, a hatvan éven felüliek még Doberdónál harcoltak, még a monarchiában voltak katonák. Nekem még annyira zavaros volt a fejem, nem is tudtam, hogy Hegyeshalmon túl van egy másik világ; abban a kis világban éltünk, Szentgotthárdhoz közelebb volt Szeged, mint Graz. Ne felejtjük el, akkor az ember nem csak az orosz tankoktól menekült, nem csak azért, mert nem vették fel az egyetemre, mert behívták volna katonának... 1944 csak tizenkét évvel volt 56 előtt; előre nézve talán soknak tűnik az az idő, de visszafelé nagyon közel van az a tizenkét év. Akik akkor velem egyszerre idejöttek ötvenhatosként lehettek nyilasok, lehettek ávosok lehettek demokraták, lehettek üldözöttek...

Talán ezért nem egészen véletlen, hogy első könyvét éppen erdélyieknek írta. „1993-ban jutottam Erdélybe - mondhatnám, véletlenül. (..) Bennem, Ábel élt, meg a félig vagy tán az egészen román József Áron, meg hogy Kolozsváros kapuja kilenc záros.

Úgy járkál ott az odaszakadt idegen, mintha egy regény közepébe cseppent volna, aztán lassacskán felébred, hogy ezek se romantikus regényhősök. Gyarló halandók, mint svéd szomszédaim. Megkértek, hogy írjam le, amit láttam. Óbudán erre senki sem kért. Talán könnyebb is volt az erdélyieknek írni. Kívülálló, bár nem annyira rezignáltan azok, mint én” -írja a könyv előszavában. S a kívülállósága az éltető: „Svédországban az idegenségnek volt műértője, kívülállóságából tartotta fenn magát és családját. Elismert (és megtapsolt) hivatásos idegen volt. Abból élt, ami sok külföldit sanyargat. Balsorsát élvezzi, mert gondolkodását segítette a honvágy” - írja magáról *Az óbudai utcákban*.

Honvágy a gyermekkor eltűnt színhelyei után, de honvágy a nyelv után is, hiszen nyelvében él a nemzet. Ám a nemzeteknek is több identitásuk van.

- Egy magyar nacionalista Erdélyben jobban szereti a zsidókat, mint a keresztényeket, ha a zsidó magyar és a keresztény román, de a csonkamagyaroknak nincs szükségük a zsidókra. Az erdélyi magyar azt hiszi, hogy az ő testvérei gondolkodásban a magyarországi magyarok, pedig a magyarországi románok a testvérei; a csonkamagyarok azt hiszik, hogy az erdélyi magyarok a testvéreik, pedig a románok a testvéreik.

Magyarországon még mindig azt gondolják az emberek, hogy van egy magyar nemzet. Erről le kellene szokni. Sok magyar nemzet van.

Sall László
Újvári Tünde